

Jöhet maláriaveszély, kameraundor, akkor se engednek a szabadságukból

10 éves az On The Spot

BICSÉRDI ÁDÁM ÍRÁSA

Külföldi kollégáik az önállóságukat és a szponzorikat irigylik, mert az tényleg egyedi sztori a dokumentumfilmes műfajban, hogy egy műsor kis csapattal is ekkora márkavértéket érjen el rövid idő alatt. Rutinosabban mozognak a nemzetközi vásárokon, és szerintük nem biztos, hogy egy álomszerűen hangzó Netflix-szerződés a legjobb biznissz az alkotóknak. A tévék portáján hagyott DVD-től a 2020-ban érkező egész estés filmig jártuk végig a 10 éves On The Spot alkotópárosának eddigi pályáivét.

Egy Etiópiában, a világ egyik utolsó tévé nélküli helyén megfogalmazott ígéretből nőtte ki magát az *On the Spot* 10. születésnapjára időzített különkiadás. Cseke Eszter és S. Takács András még 2011-ben forgattak először az erbore törzsnél, ahol a kameráik előtt született meg a magyar stáb tiszteletére Esther nevet kapó kislány. A kislány édesapja akkor azt kérte a filmesektől, hogy segítsenek a lány beiskoláztatásában, mert azzal ő lenne az első a családban, aki oktatást kaphatna.

Az új, 10. évfordulót ünneplő *On the Spot*-epizódban már a 7 éves Esther nézi végig a két magyar újságíró laptopján a saját születéséről készített dokumentumfilmet családja körében. Ehhez a pillanathoz azonban előzetesen nagyon sok mindennek kellett klappolnia; azt se lehetett tudni, hogy Estherrel mi történt azóta, ráadásul járművel szinte megközelíthetetlen területen kellett őt megtalálni.

„A helyben segédkező fixerünk, tolmácsunk is 3 éves korában hallott utoljára a kislányról. Volt négy év teljes sötétben tapogatózás, amikor azt se tudtuk, hogy életben van-e Esther, hiszen a gyermekhalandóság aránya itt a világon az egyik legmagasabb. De az sosem volt kérdés, hogy visszatérünk. A megfelelő időpontot kerestük” – meséli Eszter, amikor a film valóságától talán legtávolabb eső, újlipótvárosi buborékban beszélgetünk a műsorról. „Mivel időközben nekünk is született egy gyerekünk, addig nekünk is várni kellett az utazással, amíg azt nem láttuk, hogy már vele együtt is nekivághatunk az útnak” – teszi hozzá gyorsan András, aki szerint a szünyogcsípés lehetőségét is el akarták kerülni, mert se a maláriának,

sem a megelőző gyógyszer mellékhatásainak nem akarták kitenni a gyerekeiket. „Ezzel már mi is megjártuk, úgyhogy száraz évszakban kellett utaznunk.”

Nem tudtak mindig okosan segíteni

Az *On the Spot* párosa nem először került olyan helyzetbe, hogy megpróbálták segíteni egyik filmjük alanyán. Ám ezek a próbálkozások, még ha látszólag egyszerűnek is tűnnek, elég rizikósak. András egy korábbi példát említi: „Volt olyan szereplőnk Dél-Afrikában, aki akkor került szorosabb kapcsolatba az évtizedekre bebörtönzött apjával, amikor egy cellába kerültek. A család kérésére befizettük egy rehabilitációs központba elvonókúrára, de kirabolta a nővéreket és megszökött. Ez egy kudarc történet például. Ebből is látszik, hogy a segítség szándéka csak egy nagyon kicsi része az egész történetnek, mi akkor és ott nem tudtunk okosan segíteni.”

Etiópiában a barátjuk, egyben fixerük segítségével nélkül például biztosan nem jöhetett volna össze a mostani expedíció. Esther oktatása ugyan nevétséges összegbe kerül a nyugati világból nézve, de az ottani bürokrácia még magyar szemmel is teljesen szurreális. Eszter logisztikai útvesztőnek írja le a folyamatot, amelynek végén csak remélhetik, hogy Esther apja félévente felveszi az oktatáshoz szükséges összeget a bankban, amely 110 kilométerre van a törzstől. Eszterék most annyit tudnak biztosan, hogy az erbore kislányt beírták a 2019-es őszi félévre is. Azt mondják, ők megtették, amit tudtak, innen már az erbore család felelőssége, hogy tényleg a kislány iskoláztatására

Volt négy év teljes sötétben tapogatózás, amikor azt se tudtuk, hogy életben van-e Esther

Fotó: Koleszár Adél

költik-e a pénzt. Az élményért, a visszatérésért azonban érezhetően nagyon megérte a kalandos utazás a páros számára. „Ez a film 15-20 év múlva lesz igazán nagy mozi, képzeld el, ha addig három-négy évente visszamehetünk forgatni” – mondja András.

A gyilkos tempónak rossz vége is lehetett volna

A fesztiváldíjakban, kitüntetésekben bővelkedő pályafutásra visszanézve talán meglepő, hogy egy véletlennek köszönhetően jutott el végül tévébe az On the Spot első évada. Még végzős filmművészeti hallgatóként készítették el a próbaadást, amire elsősre 4 csatorna is nemet mondott. „Már olyan elkészedett ötleteink is voltak, hogy múzeumban, képkeretekben mennek majd a videók, ha más lehetőségünk nem lesz. A Spektrum portáján azért hagyunk egy DVD-t, ami aztán Radóczy Katalinhoz, az akkori és mostani programigazgatóhoz került. Akkor már évek óta keresték az első saját gyártású műsorukat, és azt mondták, pont valami ilyesmit szerettek volna.”

Az első hangosabb sikerek után, 2011 környékén jött el az a pont, amikor a Spektrumon kívül már más csatornák is csábították őket. Ekkor mentek bele abba a felállásba, hogy a Spektrum és a köztvé számára is készítenek epizódokat. „Arról álmodoztunk, hogy Bruce Perry sorozatához hasonlóan (ami a Discovery és a BBC koprodukciójában valósult meg), a mi műsorunkat is két partner együttműködésével hozzuk tető alá. Már majdnem aláírtuk a szerződést, amikor kiderült, hogy mindkét tévétársaság saját

premiereket akar, így a 10 epizód helyett 18 film elkészítését vállaltuk” – mesélik, ami persze gyilkos tempóhoz vezetett. „Van az a része a karrierednek, amikor nem mersz nemet mondani, még ha tudod is, hogy ezt kéne tenni. De legalább annyi eszünk volt, hogy kikötöttük a szerződésben, hogy fél év szabadságra megyünk utána” – emlékszik vissza erre az időszakra Eszter. A környezetük, a hasonlóan háborús övezeteket, veszélyes helyeket járó, a drámai történeteket folyamatosan magukba szívó kollégáik sorsa azonban intő példa volt számukra, András szerint, ha azt a tempót erőltetik tovább, annak alkohol- vagy kábítószer-függőség lett volna a vége.

Ebben az időszakban, a köztvé megállapodás előtt a TV2-vel is tárgyaltak, de bármennyire is teljes szabadságot ígértek nekik a műsorkészítésben, végül nem mentek bele az ajánlatba, amit visszanézve is jó döntésnek tartanak. És nem csak azért, mert azt gondolják, hogy az On the Spot típusú műsoroknak a mindenkori közszolgálati csatornán a helye. „Amikor a CNN Emmy-díjas tudósítójának, Arwa Damonnak megmutattuk a burmai nyersanyagot, azt mondta, semmi áron ne engedjünk a szabadságunkból, és hogy ezt az önállóságot, amit kiharcoltunk magunknak, hülyék lennének elkótyavetyélni.”

Az On the Spot párosa ugyanis nem csak az évadok témáinak kitalálásában kapott szabad kezet, de önállóan szervezhatték az utazásokat, és vághatták meg saját műsorukat. Ez szinte teljesen egyedülálló felállás nemzetközi szinten is, mert a legtöbb televíziós riportert csak néha

jut el oda, hogy elkészítse saját projektjeit, és jellemzően inkább a csatorna határozza meg, hogy melyik régióban és milyen témával foglalkozhatnak, milyen formában, hosszban és stílusban. Ezek után nem is csoda, hogy jó ideje nem vágnak arra, hogy nagy nemzetközi médiaválalathoz köteleződjenek el.

A szabadság megmaradt, de kinyílt egy másik ajtó is

Ennek a szabad döntési helyzetnek köszönhetik karrierjük egyik csúcspontját is. Maratoni évük közben leforgatták a 17. filmet is, és saját bevallásuk szerint már a kiégés szélén álltak. „Líbia és Egyiptom határán tántorogtunk, konkrétan kameraundorunk volt. Libanonba kellett volna utaznunk az utolsó részhez, hogy a Hezbollahról forgassunk. Végül nem mentünk oda, hanem inkább egy már ismert, bevált terepet, a gázai övezetet választottuk, ahol már voltak ismerőseink.”

Az érkezésük után két nappal azonban kitört a háború, a helyi segítőjük kislánya pedig megsebesült – ez volt a film alaphelyzete, amiért Monte-Carlóban végül Arany Nymfa-díjat kaptak. A díjat a főszereplőjüknek ajánlották, ahogy az Amerikai Dokumentumfilm Fesztiválon nyert pénzdíj utalását is egyenesen Gázába kérték. „Ez is egy olyan történet, amit szívesen folytatnánk még” – meséli Eszter. Az Arany Nymfát a dokumentumfilmek közege legnevesebb európai tévék produkciói (ZDF, ARTE, Al Jazeera) elől halászták el, úgyhogy nem csoda, hogy Friderikusz Sándor gratuláló SMS-e már azzal a mondattal végződött, hogy „most kell akkor bekopogtatni az ARTE ajtaján.”

Az ARTE ajtaja ha nem is egyből, de időközben kinyílt az On the Spotnak. A páros régóta dédelgetett, nagyjából 4 éve készülő, egész estés dokumentumfilmjének egyik partnere ugyanis a német-francia tévétársaság. A film középpontjában egy Auschwitzban, a koncentrációs táborban született nő áll, azonban Andrásék szerint ez csak a film alapfelvetése, hiszen a filmjük a traumaöröklésről szól. Már az ARTE előtt beszállt a filmbe az AMC Networks International és a magyar Laokoon Filmgroup is, hogy koprodukciós partnerként segítsék az első egész estés On the Spot produkciót, amely a tervek szerint 2020-ban nyervehet el végleges formáját.

Ez egy új távlat a páros számára, igaz, korábban már belekóstoltak a nemzetközi koprodukciós közegebe: a *Diktátorok gyermekei* című évadot német produkciós partnerrel forgatták, és többek között a ZDF, illetve a Deutsche Welle is műsorára tűzte. Igazán tudatosan az utóbbi években kezdtek el foglalkozni a nemzetközi vásárokkal, kapcsolatépítéssel, és pont beértek a tervek, mire az MTVA 2018-ban, rövid üzenetben közölte velük, hogy nem hosszabbít velük szerződést egy újabb évadra. Eszter viccesen közbe is veti, hogy hiába hitték azt akkor, hogy a kevesebb forgatás miatt kevesebbet utaznak majd, végül a nemzetközi projektek miatt szinte ugyanannyi időt töltenek külföldön. Ráadásul a prioritások is megváltoztak a családalapítás óta. „Valahogy helyére kerültek a dolgok. Amikor meglát-

tam a Deutsche Wellén, hogy a mi műsorunk megy, akkor gyorsan tudomásul vettem a dolgot, és inkább játszottam tovább a fiammal” – meséli András.

Vekerdyk a világban

Az MTVA-s korszak után már a kísérletezésre is maradt hely és idő, hiszen a Telekom TV GO-n debütáló, *One World Family* című 2018-as minisorozat az On The Spot életében is egy felszabadult mellékszálnak tűnik. A különböző kultúrák gyereknevelési szokásairól szóló *One World Family* ötletét eleve nem is tévének szánták. „Annyira személyes történetek ezek, hogy nem akartuk más kezébe adni a jogokat. Ha például a fiunknak nem tetszene, vagy nekünk nem fér bele valami, akkor törölhessük az egészet. Nem akartuk, hogy túlságosan előtérben legyen a gyerekünk, vagy hogy öncélúnak tűnjön az anyag. De ha megnézed az első részeket, akkor látszik, hogy nem róla szól, csak ő is ott van a történetben, hiszen már nem ketten, hanem hárman járjuk a világot” – avat be a saját életükből organikus kinövő minisorozat háttérébe Eszter.

A tízperces epizódokból álló *One World Family* próbaként indult, tesztként leforgattak két adást, hogy azokból kiderüljön, működhet-e önálló koncepcióként a terv. „A politika jelenleg nagyon sokszor a különbségekre épít, ezeket nagytítja fel, legyen szó bőrszínről, vallásról vagy szexuális beállítottságról. Mindenhol a világon. Viszont az elmúlt éveink arról szóltak, hogy a mi totyogó gyerekünk nagyon hamar megtalálja a közös hangot bármilyen más kultúrából érkező gyerekekkel. Azt gondoltuk, hogyha ez a közös alap létezik és tetten érhető, akkor azt érdemes megmutatni.”

A műsor célja nem az volt, hogy amolyan nevelési gyakorlatpalóként működjön, a részekből Andrásék szerint mindenki leszűrheti úgyis azt, ami hasznos vagy megfontolandó lehet a saját családjá életében. „Családok legitimebb szférájába lestünk be, nem az történt, hogy minden ország Vekerdy Tamásával találkoztunk. Bár milyen jó lenne azt is megcsinálni egyszer, Vekerdyk a világban címmel. (Az interjúnk nem sokkal Vekerdy Tamás halála előtt készült – a szerk.)

Akkora örjögés fogadta a Netflixet, mint a Beatlest

Az On the Spot felfutása után, az utóbbi időben itthon is jóval pezsgőbb a dokumentumfilmek közege: az egész estés magyar filmeknek érezhetően van egy elkötelezett közönsége, és a hazai csatornákon is megszorodtak a dokusorozatok. Az On the Spot párosa ezt a felpezsdülést leginkább abban érzi, hogy a nemzetközi vásárokon már nem csak ők vannak ott itthonról, több magyar produkció is bekerült a nemzetközi vérkeringésbe.

Ezek a vásárok az elmúlt években elmondásuk szerint abszolút Netflix-lázban teltek. „Minden dokufilmes egy Netflix-szerződésért imádkozott lefekvés előtt. Olyan örület fogadta őket, mint a Beatlest” – meséli Eszter, aki

A CNN Emmy-díjas tudósítója, Arwa Damon azt mondta, semmi áron ne engedjünk a szabadságunkból, és hogy ezt az önállóságot hülyék lennének elkótyavetyélni.

A forgatás idején Etiópiában

szerint ennél azért ma már jóval árnyaltabb a kép, és érezhető egyfajta szembenállás az európai dokumentumfilmfesztiválok és az amerikai streamingóriás között.

A Netflix Original címkével ellátott dokumentumfilmekért felelős vezető, Diego Bunuel (a legendás Luis Bunuel unokája) igazi sztárelőadóknak számít a vásárokon, főleg mivel azzal az elképesztő adattal turnézik, hogy az összes Netflix-felhasználó (kb. 160 millió előfizető világszerte) több mint kétharmada dokumentumfilmet is néz a felületen. Azonban azt sem szabad elfelejteni, hogy továbbra is az európai műhelyek tartják életben a piacot, mivel a Netflix egyelőre csak évi 2-4 dokumentumfilmet rendel Németországból vagy Franciaországból. Ehhez képest az ARTE vagy a német ARD is évi több száz dokumentumfilmet gyárt. „Odáig fajult a dolog, hogy az európai tévétársaságok már visszakérik a pénzük egy részét, ha te megegyezel valamelyik streamingszolgáltatóval, és eladod nekik a filmed globális VOD-jogait” – jellemzi a helyzetet András. Ráadásul a magyar páros szerint nem is biztos, hogy egy Netflix-szerződés számít ma a legjobb üzletnek egy dokumentumfilm számára: a legtöbb esetben például örökös jogot kérnek a filmhez. Az persze mindkettejük szerint rendkívül vonzó a Netflixben, hogy a világ minden táján egyszerre válik elérhetővé egy alkotásod.

Az On the Spot csapata a Telekom digitális videotárával kóstolt bele először a streamingvilágba, mint ahogy az etiópai különkiadás is először ott debütál, és csak pár

nappal később kerül lineáris csatornára, a Spektrumra és a Spektrum Home-ra. Ahogy Eszterék fogalmaznak, a paradigmaváltás a dokumentumfilm közegben is megtörtént, így ma már nem meglepő a műfajban a streamingpremier, de azért jellemzően az On the Spot típusú műsorok még ma is inkább a tévécsatornákon találják meg az otthonukat. Mint ahogy abban is biztosak, hogy készülő filmjük is a tévéken keresztül jut majd el a legtöbb nézőhöz világszerte.

A függetlenségükből pedig továbbra sem adnak, azt mondják, a készülő filmjüket is a tőlük megszokott intimitás jellemzi majd, és továbbra is egy szűk, 6-7 fős csapat dolgozik a produkciós cégükben. „Sokszor tévés producerek sem értik külföldön, amikor arról magyarázok, hogy mi 2013 óta a KLM-mel repülünk. Valószínűleg azért, mert még nem volt dolguk olyan dokumentumfilm branddel, ami mellé érdemes lett volna szponzorokat szerezni, hiszen a legtöbb esetben nincs átjárás a kereskedelmi tévés világ és a dokumentumfilm műfaj között. Mi ezt a brandet önállóan, kis csapattal építettük fel, amivel nemzetközi szinten is kiváltságos helyzetbe kerültünk. Ezt az önállóságot és szabadságot próbáljuk megőrizni” – vallja András. Persze a saját filmek mellett eljöhét az idő, amikor a háttérbe vonulnak, és producerként segítik majd egy-egy doku létrejöttét, de a saját filmek készítésével a jövőben biztosan nem hagynak fel. „Ezt a világot nem tudjuk elengedni. A dokumentumfilmkészítés egy kimeríthetetlen tárháza a kreativitásnak.” •